De onderworpenheidstoetsen in de Wet VpB 1969: onderworpen aan verandering?

NLF-W, Daan Notenboom

Wat betekent Pijler 2 voor de onderworpenheidstoetsen in de Wet VpB 1969? De wetgever heeft verduidelijkt wanneer bijheffingen meetellen, maar sluiten die keuzes aan bij het doel van de afzonderlijke bepalingen? In dit artikel onderzoekt Daan Notenboom de doorwerking van Pijler 2 in de onderworpenheidstoetsen van artikel 8bb t/m 8bd, 10a en 13 Wet VpB 1969.

1. Introductie

De belastingheffing van bedrijven vormt steeds vaker onderdeel van maatschappelijke discussies, met name of bedrijven wel hun fair share aan belasting betalen. Nederland is in het maatschappelijke en politieke debat regelmatig als belastingparadijs aangemerkt. Onder maatschappelijke en politieke druk is er in de afgelopen 25 jaar een flink aantal initiatieven uitgewerkt door de OESO, de Europese Unie (EU) en de Nederlandse wetgever met als doel om belastingontwijking tegen te gaan, en bedrijven meer te bewegen naar het betalen van een fair share.

Te denken valt aan de vijftien Base Erosion and Profit Shifting (BEPS)-actiepunten, en hun gedeeltelijke uitwerking in de Anti Tax Avoidance Directive (ATAD) (waaronder Controlled Foreign Company (CFC)-maatregelen en maatregelen die zien op het tegengaan van hybride mismatches), de invoering van artikel 10a Wet VpB 1969, de Wet BB 2021, en de anti-transferpricingmismatchregels. Al deze nieuwe regels lijken één ding gemeen te hebben: relevant lijkt of het subject of de betaling waar de bepaling op ziet, is onderworpen aan een naar de winst geheven belasting. Bij het nader analyseren van deze onderworpenheidstoetsen, lijken ze echter een zeer verschillende uitwerking te hebben.

Daarnaast is inmiddels de Wet MB 2024 per 31 december 2023 in werking getreden, en als reactie daarop heeft de wetgever verschillende onderworpenheidstoetsen verduidelijkt.

De invoering van Pijler 2 roept de vraag op hoe de verschillende onderworpenheidstoetsen, gelet op hun doel en functie, in samenhang met de nieuwe bijheffingsmechanismen moeten worden toegepast. Dit zal ik onderzoeken aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Wat is het doel en de functie van de Wet MB 2024?
2. Wat is het doel en de functie van de onderworpenheidstoetsen in artikel 8bb t/m 8bd, 10a, en 13 Wet VpB 1969?
3. Wat is het doel en de strekking van de per 1 januari 2025 in de Wet VpB 1969 opgenomen verduidelijkingen inzake de behandeling van kwalificerende Pijler 2-bijheffingen binnen de verschillende onderworpenheidstoetsen?
4. In hoeverre sluit de behandeling van de verschillende Pijler 2-heffingsmechanismen aan bij het doel en de functie van de onderworpenheidstoetsen in artikel 8bb t/m 8bd, 10a en 13 Wet VpB 1969?

2. Het doel en de functie van de Wet MB 2024

In september 2013 hebben de OESO en de G20-landen vijftien actiepunten gepubliceerd om BEPS tegen te gaan. Actiepunt 1 ziet op het aanpakken van ‘tax challenges arising from the digitalisation of the economy’, later

uitgewerkt in twee Pijlers: Pijler 1 gefocust op nexus en winstallocatie, en Pijler 2 op een wereldwijde minimumbelasting.

Als gevolg daarvan heeft de OESO op 20 december 2021 de GloBE Model Rules gepubliceerd, ook wel bekend als Pijler 2-regels, nadat eerder dat jaar werd aangekondigd dat er politieke overeenstemming is bereikt over de implementatie van de regels. [1] Deze regels hebben tot doel om een wereldwijde minimumbelasting van 15% te heffen van multinationale ondernemingen met een omzet van meer dan € 750 miljoen. De EU heeft ervoor gekozen om de Pijler 2-regels om te zetten in de Pijler 2-richtlijn, [2] die bijna een jaar later is gepubliceerd op 14 december 2022. Nederland heeft ervoor gekozen om de regels in een aparte wet te implementeren, namelijk de Wet MB 2024.

Indien groepen die onderworpen zijn aan Pijler 2 een effectieve belastingdruk hebben van onder de 15%, wordt er 'bijgeheven' tot 15% om het doel van de regels te bereiken. Daarmee is de wet primair gericht op het tegengaan van grondslaguitholling en winstverschuiving, [3] het beperken van schadelijke belastingconcurrentie tussen staten en het bevorderen van een eerlijker internationaal belastingstelsel voor grote ondernemingen. [4]

Ligt dit effectieve belastingtarief op of boven 15%, dan is in beginsel geen aanvullende heffing verschuldigd. Ligt het tarief daaronder, dan ontstaat een bijheffingspercentage gelijk aan het verschil tussen 15% en het effectieve belastingtarief. Ik zal niet ingaan op de verdere techniek van de berekeningen aangezien dit niet relevant is voor dit onderzoek. Indien de uitkomst is dat er bijheffing verschuldigd is, is de vervolgvraag op welke manier deze bijheffing wordt geëffectueerd. Er zijn drie soorten bijheffingsmechanismen. [5]

Artikel 3.1 Wet MB 2024 regelt dat binnenlandse bijheffing is verschuldigd indien het effectieve tarief van de in Nederland gevestigde groepsentiteiten minder dan 15% is. De binnenlandse bijheffing is dus alleen van toepassing op binnenlandse situaties.

Artikel 4.1 Wet MB 2024 regelt de Income Inclusion Rule (IIR). Qua mechanisme kan een IIR het best worden vergeleken met een CFC-maatregel. De bijheffing werkt als een waterval, in beginsel is de hoogste entiteit in de structuur verplicht om de bijheffing te effectueren. Gebeurt dit niet, doordat de jurisdictie van de hoogste entiteit bijvoorbeeld geen Pijler 2-regels heeft geïmplementeerd, dan zal de hoogste entiteit daaronder recht hebben om bij te heffen. [6]

Als laatste geldt de UTPR, geregeld in artikel 5.1 Wet MB 2024. Dit mechanisme geldt pas als er nog ongeheven bijheffing is na de toepassing van de binnenlandse bijheffing en de IIR. Dat restant wordt via een verdeelsleutel toegerekend aan staten waar groepsentiteiten zijn gevestigd en daar vervolgens geheven. In Pijler 2-termen is dit een 'backstop'. In tegenstelling tot de kwalificerende binnenlandse bijheffing en de IIR, geldt de UTPR pas voor boekjaren die aanvangen vanaf 31 december 2024. [7]

3. Het doel en de functie van de onderworpenheidstoetsen

3.1. Artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969

Op grond van de parlementaire geschiedenis zien deze regelingen primair op situaties waarin een verschil in verrekenprijzen tussen gelieerde lichamen leidt tot dubbele niet-heffing. [8] De dubbele niet-heffing wordt weggenomen door een beperking toe te passen op neerwaartse aanpassingen van de winst op grond van het zakelijkheidsbeginsel voor zover bij het andere lichaam dat bij de transactie is betrokken geen of een te lage corresponderende opwaartse aanpassing in de belastinggrondslag wordt betrokken. [9] Daarmee is de toepassing van deze antimisbruikbepalingen afhankelijk van de fiscale behandeling in het buitenland.

Voor de beoordeling of het bedrag bij het gelieerde lichaam als corresponderende opwaartse aanpassing wordt betrokken in een naar de winst geheven belasting dient te worden beoordeeld of de corresponderende opwaartse aanpassing op enig moment in de grondslag van een naar de winst geheven belasting wordt betrokken. [10] Het land moet een winstbelasting hebben, aldus de wetgever.

In de memorie van toelichting heeft de wetgever een aantal verruimingen toegestaan:

- De betrekking in de grondslag hoeft niet per se in hetzelfde boekjaar te gebeuren. Ook een eerder of later boekjaar kan volstaan, mits de belastingplichtige aannemelijk maakt dat die opname heeft plaatsgevonden of dat er een redelijke mate van zekerheid bestaat dat die opname zal plaatsvinden.
- Als een land een winstbelastingsysteem heeft, maar effectief onderwerpt aan een tarief van 0%, zal ook aan deze voorwaarde worden voldaan. De wetgever merkt op dat tariefmismatches niet worden geraakt door deze regeling. Er wordt opgemerkt dat de tariefmismatches het meest effectief kunnen worden bestreden door middel van internationale afspraken op het niveau van de OESO en de EU. 11
- In hybride situaties heeft de wetgever een aantal verduidelijkingen gegeven. Immers, ook kan worden voldaan aan de toets indien de corresponderende opwaartse aanpassing wordt betrokken in een 'naar het inkomen geheven belasting' bij een natuurlijk persoon die een belang heeft in een hybride lichaam. Hieraan is voldaan indien een land een inkomstenbelasting heeft en het bedrag aldaar in de heffing wordt betrokken. 12
- Bij een territoriaal winstbelastingsysteem kan ook worden voldaan aan deze voorwaarde, zolang het inkomen maar in de grondslag wordt betrokken. 13

Omgekeerd is niet aan de toets voldaan als:

- In de andere staat geen winstbelasting bestaat.
- Het gelieerde lichaam subjectief is vrijgesteld van belasting. 14
- Een CFC-heffing op het niveau van een ander lichaam plaatsvindt. Dit geldt niet als het betrekken in een naar de winst geheven belasting, omdat de maatregelen van artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969 aansluiten bij de onderlinge rechtsverhouding. 15

Voor het begrip 'een naar de winst geheven belasting' voor de toepassing van artikel 8bc Wet VpB 1969 wordt verwezen naar de toelichting op artikel 8bb Wet VpB 1969.

De onderworpenheidstoets in artikel 8bd Wet VpB 1969 moet iets anders gelezen worden, omdat het doel van deze bepaling het tegengaan van waarderingsverschillen is bij – in het algemeen – kapitaaltransacties. Dit heeft ook effect op de toepassing van de onderworpenheidstoets:

- Het toepassen van een faciliteit met als gevolg dat de transactie bij de overdrager tegen boekwaarde plaatsvindt, heeft niet per definitie tot gevolg dat er niet aan de onderworpenheidstoets is voldaan.
- In het besluit van 25 januari 2023 16 is goedgekeurd dat in het geval de overdrager subjectief is vrijgesteld van een winstbelasting, de toepassing van artikel 8bd Wet VpB 1969 achterwege blijft ingeval zowel in de civielrechtelijke vormgeving van de kapitaalstorting als in de jaarrekening van de overdrager en de belastingplichtige, voor de kapitaalstorting de waarde in het economische verkeer wordt gehanteerd.

Samengevat is het niet voldoen aan de onderworpenheidstoets in deze bepalingen een voorwaarde voor de toepassing van artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969 als antimisbruikbepaling. Het is een voorwaarde die op transactioneel niveau moet worden getoetst, ten aanzien van het belastingsubject. Ook is duidelijk dat het doel niet is om tariefmismatches binnen de scope te brengen. Daarmee lijkt deze toets meer op een grondslagtoets, in plaats van een onderworpenheidstoets.

De kwalificatie als grondslagtoets behoeft echter een nadere precisering. Artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969 verlangen niet alleen dat een bedrag ergens in een winstbelasting wordt opgenomen, maar leggen tevens een verband tussen de concrete rechtsverhouding, de corresponderende aanpassing en het gelieerde lichaam waarmee die rechtsverhouding bestaat. Blaakman en Goudsmit leiden hieruit af dat een binnenlandse Pijler 2-bijheffing in beginsel kan volstaan indien de corresponderende aanpassing bij dat gelieerde lichaam in de Pijler 2-grondslag wordt betrokken. Een IIR of UTPR die uitsluitend op het niveau van een andere groepsentiteit wordt geheven, voldoet volgens hun juridisch-formele benadering daarentegen niet zonder meer. De toets is derhalve niet alleen grondslaggericht, maar bevat tevens een subject- en transactiespecifiek element. 17

3.2. Artikel 10a Wet VpB 1969

Artikel 10a Wet VpB 1969 beperkt in beginsel de aftrek van rente, kosten en valutaresultaten ter zake van schulden die rechtens dan wel in feite direct of indirect zijn verschuldigd aan een verbonden lichaam of verbonden natuurlijk persoon (hierna: groepslening) voor zover deze verband houden met een zogenoemde besmette rechtshandeling. [18] De achtergrond van artikel 10a Wet VpB 1969 is dat de wetgever gekunstelde grondslaguitholling in verbonden verhoudingen wil tegengaan (antiwinstdrainage).

Er bestaat een tegenbewijsregeling op basis waarvan de '10a-rente' (inclusief kosten en valutaresultaten) alsnog aftrekbaar is. Daarvoor moet de belastingplichtige aannemelijk maken dat zowel de schuld als de daarmee verband houdende rechtshandeling in overwegende mate zijn gegrond op zakelijke overwegingen. Indien de belastingplichtige aannemelijk maakt dat aan de compenserende heffingstoets [19] is voldaan, hoeft hij de zakelijkheid van de schuld en de rechtshandeling in beginsel niet aannemelijk te maken. Het is dan aan de Inspecteur om aannemelijk te maken dat aan de schuld of de daarmee verband houdende rechtshandeling niet in overwegende mate zakelijke overwegingen ten grondslag liggen. [20]

De onderworpenheidstoets is in de wetsgeschiedenis meestal aangeduid als de toets of sprake is van een 'compenserende heffing' of een 'naar Nederlandse maatstaven redelijke heffing'.

> *'Voor een naar Nederlandse maatstaven redelijke heffing kan tot uitgangspunt worden genomen het daadwerkelijk onderworpen zijn van de rente aan een heffing naar de winst of naar het inkomen die wat grondslag en tarief betreft nog als in overeenstemming mag worden beschouwd met de door de OESO-lidstaten gehanteerde gebruikelijke normen voor binnenlands belastingplichtige vennootschappen en natuurlijke personen die niet aan een bijzonder regime zijn onderworpen.'* [21]

De vraag kan worden gesteld of de door de OESO gehanteerde gebruikelijke normen inmiddels zijn verschoven door de invoering van Pijler 2.

In de wetswijziging per 1 januari 2007 heeft de wetgever verder verduidelijkt wat onder een naar Nederlandse maatstaven redelijke heffing moet worden beschouwd. Zonder in te gaan op alle wijzigingen, is van belang dat vanaf dat moment in artikel 10a Wet Vpb 1969 is opgenomen dat de renteaftrekbeperking niet van toepassing is indien over de rente per saldo een belasting naar de winst of het inkomen wordt geheven die naar Nederlandse maatstaven redelijk is. [22] Daarvan is in ieder geval sprake indien deze heffing resulteert in een heffing naar een tarief van ten minste 10% over een naar Nederlandse maatstaven bepaalde belastbare winst. Bepalend is daarbij de effectieve belastingdruk op de rentebate als zodanig en niet de effectieve belastingdruk van de ontvanger. Andere winstbestanddelen van de crediteur zijn aldus in beginsel niet relevant. Evenwel moet rekening gehouden worden met grondslagverminderende regelingen die aan die rentebate kunnen worden toegerekend. Zo werd ten aanzien van de Belgische notionele renteaftrek geoordeeld dat deze, voor zover zij kon worden toegerekend aan het eigen vermogen waarmee de groepslening was gefinancierd, de effectieve belastingdruk op de rente verlaagde. [23]

Daarbij is verduidelijkt dat de geheven belasting vóór verliesverrekening moet worden gebruikt. Dit staat overigens los van de voorwaarden inzake verrekening van verliezen of andersoortige aanspraken, wat ertoe leidt dat er in beginsel geen redelijke heffing verschuldigd is. [24]

Er is bevestigd dat in gevallen waarin de belastingplichtige aantoont dat de rente-inkomsten direct of indirect bij een verbonden lichaam in het jaar van ontvangst per saldo onderworpen zijn aan een heffing die naar Nederlandse maatstaven redelijk is, geacht kan worden te zijn voldaan aan de onderworpenheidstoets. [25] In andere woorden, CFC-achtige heffingen zouden onder omstandigheden ook in aanmerking kunnen worden genomen. Deze goedkeuring geldt ook indien de CFC-heffing in een ander jaar plaatsvindt ten aanzien van die rentestroom. [26]

In het besluit van de staatssecretaris van 25 maart 2013 [27] wordt voorts besproken hoe om dient te worden gegaan met fiscale consolidatieregimes. Dit kunnen regimes zijn vergelijkbaar met de fiscale eenheid, maar

bijvoorbeeld ook een *group relief* regime. Bij de beoordeling of in zulke regimes wordt voldaan aan de compenserende heffingstoets dient steeds te worden nagegaan of de heffing over de rentebate in stand blijft.

In de parlementaire geschiedenis is voorts bevestigd dat als winstbelasting ook heffingen op het niveau van lagere overheden kunnen worden gebruikt, als het maar een heffing over het inkomen of winst is. 28 Ook is verduidelijkt dat een registratiebelasting, kapitaalbelasting, overdrachtsbelasting en dergelijke geen belastingen naar de winst zijn. 29

Zoals gezegd, de praktische relevantie van de onderworpenheidstoets bij de tegenbewijsregeling van artikel 10a Wet VpB 1969 is van beperkt belang omdat hij slechts als bewijsvermoeden fungeert.

3.3. Artikel 13 Wet VpB 1969

De deelnemingsvrijstelling kent verschillende voorwaarden voor de toepassing. Uit de huidige wettekst en wetsgeschiedenis blijkt dat de deelnemingsvrijstelling niet tot doel heeft om passieve inkomsten via laagbelaste jurisdicties belastingvrij door Nederland te laten lopen. 30 Hieronder bespreek ik kort de relevante vereisten:

- Intentietoets: om in aanmerking te kunnen komen voor de deelnemingsvrijstelling, mag de deelneming niet als een belegging worden gehouden. Als dit wel het geval is (en dus sprake is van een zogenoemde beleggingsdeelneming), moet de deelneming kwalificeren als een kwalificerende beleggingsdeelneming door aan ten minste een van de twee volgende toetsen te voldoen: de bezittingentoets of de onderworpenheidstoets.
- Bezittingentoets: in het algemeen wordt aan de bezittingentoets voldaan indien de waarde in het economische verkeer van de door de deelneming gehouden laagbelaste vrije beleggingen minder dan 50% bedraagt van de waarde in het economische verkeer van alle door de deelneming gehouden activa.
- Aan de onderworpenheidstoets wordt voldaan indien de entiteit waarin de deelneming wordt gehouden onderworpen is aan een winstbelasting die resulteert in een naar Nederlandse maatstaven reële heffing.

De onderworpenheidstoets in de deelnemingsvrijstelling komt voor in zowel de bezittingentoets als de onderworpenheidstoets zelf. Ik ga niet in op de onderworpenheidstoets zoals die gold voor de laatste significante wijziging per 1 januari 2010. Dit onderzoek focust zich alleen op de onderworpenheidstoets als bedoeld in artikel 13, lid 11, onderdeel a, Wet VpB 1969.

Met ingang van 1 januari 2010 is een ‘reële’ heffingstoets ingevoerd. In de memorie van toelichting wordt bevestigd dat de deelnemingsvrijstelling van toepassing is indien het lichaam waarin de belastingplichtige een deelneming heeft, is onderworpen aan een voldoende belastend regime. Indien voldoende belasting wordt geheven over de winst van het lichaam, wordt aangenomen dat van het onderbrengen van mobiel kapitaal in een laagbelaste jurisdictie geen sprake is. 31 Door de wetswijziging per 1 januari 2010 is de wetsgeschiedenis van voor die datum van beperkt belang, aldus Kooiman. 32

Anders dan in het eerdere regime (pre-2010) lijkt de wetgever niet langer concreet invulling te geven aan de vereiste belastingdruk in het buitenland. Dit begrip is bewust algemener gehouden, zodat er ruimte is voor nadere of zo nodig een andere invulling als dit door toekomstige ontwikkelingen nodig mocht zijn. 33 Daarmee is niet afgestapt van een onderworpenheidstoets, maar van een uitsluitend rekenkundige vergelijking van de buitenlandse grondslag met de Nederlandse grondslag.

De algemene formulering biedt volgens Kooiman ruimte om latere wijzigingen in het Nederlandse winstbelastingstelsel te laten doorwerken in de maatstaf waaraan een buitenlands stelsel wordt getoetst. Dat betekent dat naast de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever ook de ontwikkeling van het wettelijke systeem en het actuele doel van de regeling in de analyse moeten worden betrokken. Tegelijkertijd brengt deze dynamische uitleg rechtsonzekerheid mee, omdat niet steeds duidelijk is welke latere wijzigingen als wezenlijke veranderingen van het Nederlandse referentiestelsel moeten worden aangemerkt. 34

In de regel lijkt een beroep op de reële heffingstoets te kunnen worden gedaan op basis van een kwalificerend stelsel of op basis van een kwalificerende effectieve belastingdruk. Primair geldt de toets dus als stelselvergelijking

waarin het Nederlandse winstbelastingsysteem wordt vergeleken met het belastingregime waaraan de dochtervennootschap onderworpen is, in aanmerking nemende:

i. het belastingtarief;
ii. de belastinggrondslag. Een belastingtarief van 10% kan toch niet voldoende zijn als er sprake is van bijzondere grondslagafwijkingen of andere afwijkingen die ertoe leiden dat de uiteindelijke heffing lager uitkomt dan 10%. 35 Voor de toets of dit het geval is, is de jaarwinstbepaling het uitgangspunt.
iii. andere (uitvoerings)aspecten die de uiteindelijke heffing bepalen. 36

Indien op basis van de stelselvergelijking volgt dat sprake is van een afwijking die tot onvoldoende onderworpenheid leidt, is er nog steeds de mogelijkheid om aannemelijk te maken dat in dat specifieke geval toch sprake is van een naar Nederlandse begrippen reële heffing. Dit kan het geval zijn bij herrekening naar Nederlandse maatstaven, bijvoorbeeld indien het tarief lager is dan 10%, maar met een bredere grondslag.

Er wordt in de wetsgeschiedenis voor de herrekening naar Nederlandse maatstaven nog een drietal situaties uitgewerkt:

i. De deelneming heeft een vaste inrichting. In dat geval is de onderworpenheid een optelsom van de mate van onderworpenheid in het vestigingsland en de mate van onderworpenheid in het land van de vaste inrichting. Als toepassing van een regeling voor voorkoming van dubbele belasting leidt tot een stelselafwijking, kan dit leiden tot onvoldoende onderworpenheid, bijvoorbeeld in het geval van een fictieve winsttoerekening op grond van het belastingverdrag tussen Luxemburg en Zwitserland.
ii. Verrekening bronbelasting. Een verrekening van bronbelasting leidt in de regel niet tot onvoldoende onderworpenheid. Dit is anders indien sprake is van een tax sparing credit. Dan is er sprake van een stelselafwijking.
iii. Hybriditeit. Indien achterliggers van een hybride entiteit voldoende worden onderworpen aan winstbelasting in het land van vestiging, kan aan de onderworpenheidstoets worden voldaan. Ook kan dit, in het geval van een omgekeerd hybride lichaam, leiden tot onvoldoende onderworpenheid, bijvoorbeeld indien het deel uitmaakt van een fiscaal consolidatieregime.

3.4. Tussenconclusie

Uit het voorgaande volgt dat de onderworpenheidstoetsen van artikel 8bb t/m 8bd, 10a en 13 Wet VpB 1969 geen uniforme functie hebben. Hoewel deze bepalingen alle verwijzen naar een belasting naar de winst of het inkomen, verschillen zij wat betreft het doel van de regeling, het relevante belastingobject, het belastingsubject en de vereiste mate van heffing.

Voor de beoordeling van de samenloop met Pijler 2 kan hieruit het volgende toetsingskader worden afgeleid.

1. Eerst moet per bepaling worden vastgesteld welk verschijnsel zij bestrijdt.
2. Vervolgens moet worden bepaald waarop de vereiste heffing betrekking heeft.
3. Daarna moet worden beoordeeld bij welk subject de heffing moet plaatsvinden en of de bepaling ruimte biedt om een heffing bij een andere groepsentiteit mee te nemen.
4. Afsluitend wordt beoordeeld welk verband bestaat tussen het relevante object en subject enerzijds en de Pijler 2-bijheffing anderzijds.

4. Doel en strekking van de wetswijzigingen in de onderworpenheidstoets per 1 januari 2025

De Wet MB 2024 is met ingang van 31 december 2023 in werking getreden. De in dit hoofdstuk besproken wijzigingen in de Wet VpB 1969 zijn later voorgesteld ter verduidelijking van de verhouding tussen de bestaande

onderworpenheidstoetsen en de verschillende Pijler 2-heffingsmechanismen.

In het op Prinsjesdag 2024 ingediende wetsvoorstel 'Overige fiscale maatregelen 2025' is voorgesteld om 'ten aanzien van enkele onderworpenheidstoetsen in algemene zin te verduidelijken dat onder een naar de winst geheven belasting mede een kwalificerende Pijler 2 bijheffing wordt verstaan'. 37

De wetgever merkt op – in lijn met de uitwerking van voorgaande paragrafen – dat bij de onderworpenheidstoetsen soms wordt getoetst op de onderworpenheid van het lichaam, en soms op de onderworpenheid van een specifiek inkomensbestanddeel. De wetgever heeft alleen voor artikel 10a Wet VpB 1969, de deelnemingsvrijstelling en de objectvrijstelling een wetswijziging voorgesteld.

De wetgever merkt op dat het wetsvoorstel specifiek *niet* ziet op (antimisbruik)bepalingen om mismatches tegen te gaan die ontstaan door toepassing van verschillen tussen vennootschapsbelastingregels. 38 Hieraan wordt thans voldaan als de betreffende transactie, het vermogensbestanddeel of de entiteit als zodanig in een naar de winst geheven belasting wordt betrokken. Hiervoor zijn, aldus de wetgever, alleen reguliere winstbelastingen (vergelijkbaar met een vennootschapsbelasting) in de andere staat van belang.

Het enkele feit dat de betreffende transactie of het vermogensbestanddeel wordt betrokken in een Pijler 2-heffing is daarvoor dus niet voldoende. Dit is alleen zo, aldus de wetgever, indien de belastingplichtige (i) aannemelijk maakt dat een kwalificerende Pijler 2-heffing leidt tot toepassing van een bijheffingspercentage van 15, (ii) ten aanzien van de betreffende transactie of het vermogensbestanddeel.

De toelichting lijkt daarmee onderscheid te maken in de mate van bijheffing. Alleen in het geval van een bijheffing van ten minste 15% kan de bijheffing volgens de wetgever voor deze onderworpenheidstoets worden meegewogen.

Er kan op zijn minst gesteld worden dat deze toelichting tot verwarring leidt. Allereerst merkt de wetgever op dat voor deze specifieke bepalingen een Pijler 2-heffing niet zonder meer als winstbelasting kan fungeren, om daarna te stellen dat een dergelijke heffing onder omstandigheden toch kan worden meegenomen, namelijk indien de betreffende transactie of het vermogensbestanddeel daadwerkelijk aan een bijheffingspercentage van 15 is onderworpen.

Even later brengt de wetgever mijns inziens nog meer verwarring. Er wordt namelijk opgemerkt dat Pijler 2-bijheffingen die niet als een kwalificerende bijheffing worden gezien, alsnog als een naar de winst geheven belasting kunnen worden aangemerkt. Volgens de wetgever moet dit per geval worden beoordeeld aan de hand van de kenmerken van de betreffende heffing. 39 Dit lijkt wat meer ruimte te bieden voor een beroep op de tegenbewijsregeling, dan de uitlating die hierboven is uitgewerkt (waarbij wordt gesteld dat alleen bij een bijheffing van 15% kan worden voldaan).

Zie hieronder de specifieke toelichting voor de onderworpenheidstoetsen:

- voor artikel 10a Wet VpB 1969 gelden zowel een binnenlandse bijheffing, een IIR, als een UTPR als een naar de winst geheven belasting;
- voor de deelnemingsvrijstelling echter, wordt alleen een kwalificerende binnenlandse bijheffing aangemerkt als een belasting naar de winst.

In dit kader is het relevant dat in de literatuur 40 twee benaderingen worden onderscheiden voor de vraag hoe moet worden gekeken naar het van toepassing zijn van Pijler 2-heffingen op bepalingen in de Wet VpB 1969. Volgens een functionele benadering die gevolgd wordt door Kooiman is niet doorslaggevend via welk Pijler 2-mechanisme wordt bijgeheven. De binnenlandse bijheffing, de IIR en de UTPR dienen gezamenlijk hetzelfde doel, namelijk het verzekeren van een minimumheffing van 15%. Het toepasselijke mechanisme verdeelt in deze visie voornamelijk het heffingsrecht tussen staten. Volgens een meer juridisch-formele benadering is het heffingsmechanisme daarentegen meer relevant. Deze visie wordt gevolgd door Blaakman en Goudsmit. Een binnenlandse bijheffing sluit nauw aan bij een lokale winstbelasting, een grensoverschrijdende IIR vertoont kenmerken van een CFC-heffing en de UTPR wordt geheven van groepsentiteiten die niet noodzakelijk de

laagbelaste winst hebben genoten. Welke benadering de voorkeur verdient, hangt mede af van de tekst en functie van de concrete onderworpenheidstoets. Indien die toets verlangt dat een specifieke entiteit of een specifieke bate wordt belast, ligt een onderscheid tussen de heffingsmechanismen meer voor de hand.

De wetgever lijkt in zijn wetswijzigingen de meer juridisch-formele benadering te volgen. Dit blijkt in de eerste plaats uit het feit dat de verschillende onderworpenheidstoetsen een andere uitwerking hebben. Ook blijkt dit uit het feit dat het type heffingsmechanisme onder Pijler 2 bepalend is voor de vraag of de bijheffing relevant is. Zo worden voor artikel 10a Wet VpB 1969 de Pijler 2-heffingen onder zowel de binnenlandse bijheffing, IIR, als UTPR als relevante belasting aangemerkt. Voor de deelnemingsvrijstelling is dit echter alleen de binnenlandse bijheffing.

Overigens is bevestigd in de memorie van toelichting dat geen inhoudelijke wijziging is beoogd in de onderworpenheidstoetsen. [41] Daarmee kan worden gesteld dat de wijzigingen per 1 januari 2025 effectief ook terugwerkende kracht hebben.

5. De doorwerking van Pijler 2 in de onderworpenheidstoetsen

5.1. Artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969

Onder verwijzing naar de wetswijzigingen per 1 januari 2025 wordt opgemerkt dat alleen ‘reguliere’ winstbelastingen (vergelijkbaar met de vennootschapsbelasting) van belang zijn voor deze onderworpenheidstoets. Dit is opvallend, want deze toelichting is niet verstrekt bij de implementatie van artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969. [42] Voor deze bepalingen is daarnaast expliciet opgemerkt dat tariefmismatches niet worden geraakt, en dat daarmee de hoogte van de belastingheffing bij het gelieerde lichaam niet relevant is.

Vanuit dat uitgangspunt sluit de systematiek van de kwalificerende binnenlandse bijheffing het beste aan bij artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969. Daarbij is niet de bijheffing relevant, maar de wijze waarop het kwalificerende inkomen wordt bepaald. Indien de relevante correctie wordt opgenomen in het kwalificerende inkomen van het gelieerde lichaam, bestaat een rechtstreeks verband met de grondslaginclusietoets van artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969.

Die aansluiting komt in het bijzonder tot uitdrukking in artikel 6.4 Wet MB 2024. Onder toepassing van artikel 6.4 Wet MB 2024 dient het kwalificerende inkomen van een groepsentiteit in beginsel te worden gecorrigeerd indien het bij beide groepsentiteiten niet voor hetzelfde bedrag in aanmerking wordt genomen. Daarmee kan juist de voor artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969 relevante corresponderende correctie tevens tot uitdrukking komen in het kwalificerende inkomen van het gelieerde lichaam.

In dezelfde lijn leggen Blaakman en Goudsmit bij artikel 8bb Wet VpB 1969 nadruk op de corresponderende opname bij het gelieerde lichaam. [43] Ook in hun analyse staat centraal of de corresponderende correctie bij het gelieerde lichaam in de binnenlandse bijheffingsgrondslag wordt opgenomen.

Concluderend, is het voor de onderworpenheidstoets vereiste verband tussen het relevante subject en object enerzijds en de daarover geheven belasting anderzijds niet noodzakelijk in alle gevallen aanwezig.

Bij de IIR- en de UTPR-heffingen ontbreekt het rechtstreekse verband met het gelieerde lichaam waarmee de rechtsverhouding bestaat. Vanuit de tekst en de oorspronkelijke functie van de bepalingen vind ik het daarom verdedigbaar dat de IIR en de UTPR niet kunnen worden meegenomen in deze onderworpenheidstoets.

Vanuit een functionele benadering kan daartegen worden ingebracht dat de drie Pijler 2-mechanismen gezamenlijk dezelfde bijheffing effectueren. Indien een arm’s length-correctie het kwalificerende inkomen verhoogt en uiteindelijk tot aanvullende heffing leidt, wordt de dubbele niet-heffing materieel verminderd, wat ook het doel is van artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969. Tevens kan in geval van hybriditeit van de entiteit die wordt aangemerkt als crediteur, de heffing op een ander niveau ook worden meegenomen. Afwegende, vind ik de juridisch-formele benadering zwaarder wegen, omdat de regeling uitdrukkelijk een corresponderende opname in de grondslag bij het betrokken gelieerde lichaam verlangt.

Mijns inziens is de opvatting van de wetgever dat een Pijler 2-bijheffing slechts relevant zou zijn voor deze bepalingen als voor de concrete transactie een bijheffingspercentage van 15 geldt, minder goed te verklaren. Op basis van de wetsgeschiedenis gaat het er namelijk om of de betaling bij het gelieerde lichaam in een grondslag van een winstbelasting wordt opgenomen. Voor Pijler 2 kan die opname voortvloeien uit artikel 6.4 Wet MB 2024 of vergelijkbare bepalingen bij het gelieerde lichaam.

Tegen deze achtergrond is het niet duidelijk waarom bij de Wet overige fiscale maatregelen 2025 om een concrete heffing wordt gevraagd. Immers, dit sluit onvoldoende aan bij het karakter van artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969 als grondslaginclusietoets en een die niet vereist dat er sprake is van een daadwerkelijke heffing.

Concluderend past het mijns inziens beter bij artikel 8bb t/m 8bd Wet VpB 1969 om beslissend te achten of de relevante aanpassing of waarde bij het juiste gelieerde lichaam in het kwalificerende inkomen wordt opgenomen, en niet of deze vervolgens daadwerkelijk leidt tot een bijheffingspercentage van 15.

5.2. Artikel 10a Wet VpB 1969

De binnenlandse bijheffing sluit het meest direct aan om te kwalificeren voor de onderworpenheidseis in artikel 10a Wet VpB 1969, omdat zij betrekking heeft op de winst in de jurisdictie van de crediteur. De IIR kan worden ingepast via de bestaande verruiming voor CFC-achtige heffingen. De wettelijke erkenning van de IIR als een naar de winst geheven belasting is daarom in overeenstemming met de wetsgeschiedenis.

Indien de laagbelaste winst van de crediteur aanleiding geeft tot een UTPR, staat tegenover de Nederlandse renteaftrek materieel een aanvullende concernheffing. De formele afstand tussen de crediteur en de entiteit die de UTPR betaalt, maakt de toerekening echter minder vanzelfsprekend. De wetsgeschiedenis geeft mijns inziens geen aanleiding om zo'n heffing mee te nemen.

Onder verwijzing naar de wetsgeschiedenis werd voor een naar Nederlandse maatstaven redelijke heffing verwezen naar de gebruikelijke normen gehanteerd door de OESO-lidstaten. [44] Dit is bij wetswijziging op een later moment vastgesteld op 10%. [45] Er zou daarom puur op basis van de wetsgeschiedenis kunnen worden overwogen om deze 10%-norm aan te passen naar 15%, omdat kan worden afgeleid uit de implementatie van Pijler 2 dat de norm van minimumbelastingheffing is verschoven van 10% naar 15%.

Concluderend ben ik van mening dat de behandeling van Pijler 2 binnen artikel 10a Wet VpB 1969 in beginsel aansluit bij het doel en de functie van de onderworpenheidstoets, behalve voor de UTPR. Nogmaals, de compenserende heffingstoets heeft nog beperkt belang in de tegenbewijsregeling van artikel 10a Wet VpB 1969.

5.3. Artikel 13 Wet VpB 1969

Op basis van de wetsgeschiedenis van artikel 13 Wet VpB 1969 kom ik tot de conclusie dat de Pijler 2-heffingen niet relevant zijn voor de stelselvergelijking, aangezien die lijkt aan te sluiten bij het vergelijken van het reguliere vennootschapsbelastingstelsel. Op basis van artikel 13, lid 20, Wet VpB 1969 is een binnenlandse bijheffing echter wel relevant voor de herrekening naar Nederlandse maatstaven, indien niet aan de stelselvergelijking wordt voldaan.

De binnenlandse bijheffing past het beste in de onderworpenheidstoets van artikel 13 Wet VpB 1969. Zij heeft betrekking op de laagbelaste winst in de jurisdictie van de deelneming en kan daardoor worden gezien als aanvulling op het lokale winstbelastingstelsel. De keuze van de wetgever om deze heffing algemeen te erkennen is daarom in overeenstemming met zowel het object- als het subjectvereiste van artikel 13 Wet VpB 1969. In de praktijk zal in het geval van meerdere entiteiten wel aannemelijk gemaakt moeten worden dat de bijheffing specifiek op de te testen entiteit ziet.

Voor de IIR is de beoordeling minder eenduidig. De juridisch-formele benadering pleit ertegen om het onderwerpen zijn van de deelneming aan een heffing naar de winst te baseren op de IIR-heffing ten laste van een (uiteindelijke) moederentiteit van de groep waartoe de deelneming behoort. De functionele benadering pleit voor erkenning dat de

IIR wordt berekend aan de hand van de laagbelaste winst van de deelneming. Indien Nederland de deelnemingsvrijstelling vervolgens weigert, kan winst die al aanleiding heeft gegeven tot een IIR opnieuw worden belast.

De bestaande verruimingen uit de wetsgeschiedenis voor vaste inrichtingen en transparante lichamen staan toe dat een belastingheffing op een ander niveau dan het lichaam van de deelneming waarop de onderworpenheidstoets wordt toegepast, toch mogen worden meegenomen. Deze verruimingen bieden enige steun voor het meewegen van een IIR als een naar de winst geheven belasting voor de deelnemingsvrijstelling, maar alleen indien een voldoende rechtstreeks verband kan worden vastgesteld tussen de winst van de deelneming en de elders betaalde bijheffing. De wetgever heeft er echter niet voor gekozen om dit te bevestigen in artikel 13, lid 20, Wet VpB 1969.

Voor de UTPR is dat verband nog minder direct. De heffing kan worden toegerekend aan groepsentiteiten die geen belang houden in de deelneming. Een algemene erkenning past daardoor moeilijker bij het subjectvereiste van artikel 13 Wet VpB 1969. Ook hier kan echter in een individueel geval sprake zijn van economische dubbele belasting wanneer de winst van de deelneming aantoonbaar de grondslag vormt voor de resterende Pijler 2-bijheffing.

Kooiman verdedigt een relatief ruime benadering. Volgens hem kan ook heffing over de winst van de dochter bij een andere concernvennootschap bijdragen aan voldoende onderworpenheid. Hij legt het zwaartepunt bij de vraag of de winst van de dochter op adequate wijze in een winstbelasting wordt betrokken. 46

Blaakman en Goudsmit kiezen voor een terughoudender uitleg. Zij achten de binnenlandse bijheffing in beginsel relevant, maar betwijfelen of een IIR in algemene zin voldoende onderworpenheid oplevert, omdat de bijheffing bij de moederentiteit wordt geheven. 47

Op basis van de wetsgeschiedenis ben ik het eens met de benadering van Kooiman. De aard van deze onderworpenheidstoets leidt mijns inziens tot een meer functionele in plaats van formele toepassing. Temeer omdat de wetgever de onderworpenheidstoets in artikel 13 Wet VpB 1969 bewust vaag heeft gehouden om bestendig te zijn tegen toekomstige ontwikkelingen. Deze functionele benadering staat mijns inziens toe om een IIR/UTPR-heffing mee te nemen in de onderworpenheidstoets als blijkt dat de stelsels niet vergelijkbaar zijn. Het feit dat de IIR/UTPR-heffingen niet een-op-een kunnen worden ingepast in de voorbeelden uit de wetgeschiedenis diskwalificeert deze heffingen voor de toepassing van de onderworpenheidstoets daarom niet.

Dat de wetgever in artikel 13, lid 20, Wet VpB 1969 alleen bevestigt dat een binnenlandse bijheffing als een naar de winst geheven belasting kwalificeert, doet daar mijns inziens niet aan af. De wetgever heeft immers in de wetsgeschiedenis opgemerkt dat ook Pijler 2-bijheffingen die niet als een kwalificerende bijheffing worden gezien, alsnog als een naar de winst geheven belasting kunnen worden aangemerkt. Volgens de wetgever moet dit per geval worden beoordeeld aan de hand van de kenmerken van de betreffende heffing. 48

5.4. Conclusie

De door de wetgever aangebrachte differentiatie tussen de Pijler 2-heffingsmechanismen voor de toepassing van de diverse onderworpenheidstoetsen is slechts gedeeltelijk gerechtvaardigd in het licht van het doel en de functie van de onderzochte onderworpenheidstoetsen. Het gemaakte onderscheid is verklaarbaar voor zover een onderworpenheidstoets vereist dat de heffing rechtstreeks verband houdt met een specifiek belastingobject en plaatsvindt bij, of voldoende kan worden toegerekend aan, het relevante belastingsubject. De wetgever past dit (overwegend) juridisch-formele uitgangspunt echter niet consequent toe. Bovendien wordt onvoldoende rekening gehouden met de materiële functie van de afzonderlijke onderworpenheidstoetsen, waardoor de gekozen differentiatie niet in alle gevallen overtuigt.

Toepassing van het in dit onderzoek ontwikkelde toetsingskader laat zien dat de wettelijke differentiatie anders kan worden vormgegeven, om zo beter aan te sluiten bij de wetsgeschiedenis van de besproken bepalingen. Per onderworpenheidstoets moet worden vastgesteld op welk belastingobject de heffing betrekking moet hebben, bij

welk belastingsubject zij moet plaatsvinden en in hoeverre heffing bij een andere groepsentiteit aan dat object en subject kan worden toegerekend. Een beoordeling aan de hand van deze criteria biedt een betere verklaring voor de relevantie van de afzonderlijke Pijler 2-heffingsmechanismen dan een categorische gelijkstelling of uitsluiting per mechanisme zoals dat nu het geval is. De wetswijzigingen per 1 januari 2025 sluiten slechts gedeeltelijk aan op dit kader.

Voetnoten (48)

1 Kamerstukken II 2022/23, 36 369, 3.

2 Richtlijn 2022/2523.

3 In lijn met de BEPS-rapporten.

4 Kamerstukken II 2022/23, 36 369, 3, p. 2.

5 Ik ga niet in op de Subject to Tax Rule.

6 Hier zijn wel uitzonderingen op, zoals bijvoorbeeld een Partially Owned Parent Entity.

7 Ik ga niet in op de uitzondering van artikel 50 van de richtlijn.

8 Kamerstukken II 2021/22, 35 933, 3, p. 3.

9 Kamerstukken II 2021/22, 35 933, 3, p. 2-4.

10 Kamerstukken II 2021/22, 35 933, 3, p. 28.

11 Kamerstukken II 2021/22, 35 933, 3, p. 13.

12 Kamerstukken II 2021/22, 35 933, 3, p. 33.

13 Bijlage bij brief van 28 oktober 2021, 2021-0000215467.

14 Kamerstukken I 2021/22, 35 933, C.

15 Bijlage bij brief van 28 oktober 2021, 2021-0000215467.

16 Besluit van 25 januari 2023, 2022-322315, NLF 2023/0299, met noot van Van den Brekel.

17 S. Blaakman en J.R. Goudsmit, 'Onderworpenheidstoetsen en Pijler 2: de interactie nader bezien (deel 2)', NLF-W 2024/23, par. 2.1.3 tot en met 2.1.4, p. 3-6, in het bijzonder voorbeeld 1 tot en met 3.

18 Te weten: (i) een winstuitdeling of teruggaaf van gestort kapitaal door de belastingplichtige of door een met hem verbonden lichaam dat aan de Nederlandse vennootschapsbelasting is onderworpen, aan een met hem verbonden lichaam of verbonden natuurlijk persoon; (ii) een kapitaalstorting door de belastingplichtige, door een met hem verbonden lichaam dat aan de Nederlandse vennootschapsbelasting is onderworpen of door een met hem verbonden in Nederland woonachtige natuurlijk persoon, in een met hem verbonden lichaam; en (iii) de verwerving of uitbreiding van een belang door de belastingplichtige, door een met hem verbonden lichaam dat aan de Nederlandse vennootschapsbelasting is onderworpen of door een met hem verbonden in Nederland woonachtige natuurlijk persoon, in een lichaam dat na deze verwerving of uitbreiding een met hem verbonden lichaam is.

19 Voor het gemak zal ik de term onderworpenheidstoets blijven gebruiken.

20 Indien wordt voldaan aan de tegenbewijsregeling kan de rente alsnog in aftrek geweigerd worden op grond van fraus legis. Zie HR 1 mei 2026, 21/04746, ECLI:NL:HR:2026:736, NLF 2026/0887, met noot van Bobeldijk, r.o. 4.2.2 en 4.3.5.

21 Kamerstukken 1995/96, 24 696, 3, p. 21.

22 Kamerstukken II 2005/06, 30 572, 3, p. 49.

23 Kamerstukken I 2006/07, 30 572, C, p. 23.

24 Kamerstukken II 2005/06, 30 572, 8, p. 80.

25 Kamerstukken 1996/97, 24 696, 8, p. 8.

26 Kamerstukken I 1996/97, 24 696, 52b, p. 6.

27 Besluit van 25 maart 2013, BLKB2013/110M, laatstelijk gewijzigd bij besluit van 30 mei 2024, 2024-12473, NLF 2024/1660, met noot van Van Strien.

28 Kamerstukken II 1995/96, 24 696, 5, p. 34.

29 Kamerstukken 2005/06, 30 572, 3, p. 59.

30 Kamerstukken II 2005/06, 30 572, 3, p. 13.

31 Kamerstukken II 2009/10, 32 129, 3, p. 61.

32 W.R. Kooiman, 'De onderworpenheidstoets in de tijd', NLF-W 2023/22.

33 Kamerstukken II 2009/10, 32 129, 3, p. 61.

34 R.W. Kooiman, 'De onderworpenheidstoets in de tijd', NLF-W 2023/22, par. 1 en par. 5, in het bijzonder p. 2-3 en p. 22-24.

35 Kamerstukken II 2009/10, 32 129, 3, p. 62.

36 Kamerstukken II 2009/10, 32 129, 3, p. 61.

37 Kamerstukken 2024/25, 36 603, 3, p. 7.

38 De wetgever specificeert dit als de bepalingen die zien op het tegengaan van mismatches in de toepassing van transferpricingregels (artikel 8ba t/m 8bd Wet VpB 1969) en ATAD2. Er wordt opgemerkt dat voor CFC-heffing voldoende is als er een bijheffingspercentage van 15 is ten aanzien van de entiteit; zie Kamerstukken 2024/25, 36 603, 3, p. 8.

39 Kamerstukken II 2024/25, 36 603, 3, p. 9.

40 S. Blaakman en J.R. Goudsmit, 'Onderworpenheidstoetsen en Pijler 2: communicerende vaten of slechts éénrichtingsverkeer? (deel 1)', NLF-W 2024/22, maar ook R.W. Kooiman, 'De onderworpenheidstoets in de tijd', NLF-W 2023/22.

41 Kamerstukken II 2024/25, 36 603, 3, p. 7.

42 Zie ook de noot van Boei in NLFs 2024/0157 bij 'Samenloop onderworpenheidstoetsen in de vennootschapsbelasting en Pijler 2'.

43 S. Blaakman en J.R. Goudsmit, 'Onderworpenheidstoetsen en Pijler 2: de interactie nader bezien (deel 2)', NLF-W 2024/23

44 Kamerstukken 1995/96, 24 696, 3, p. 21.

45 Kamerstukken II 2005/06, 30 572, 3, p. 49, zie ook artikel 10a, lid 3, onderdeel a, Wet Vpb 1969.

46 R.W. Kooiman, 'De onderworpenheidstoets in de tijd', NLF-W 2023/22.

47 S. Blaakman en J.R. Goudsmit, 'Onderworpenheidstoetsen en Pijler 2: de interactie nader bezien (deel 2)', NLF-W 2024/23.

48 Kamerstukken II 2024/25, 36 603, 3, p. 9.

Metadata

Publicatiedatum	23 november 2026
NLF-nummer	NLF-W 2026/35
Auteur(s)	mr. D. Notenboom, Meijburg & Co, Universiteit van Amsterdam